

МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ СТІЙКОСТІ СУЧАСНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Анотація. Розглянуто зарубіжні й вітчизняні рейтингові моделі оцінки фінансової стійкості сучасної банківської системи, вказано основні переваги та недоліки існуючих рейтингових методик.

Аннотация. Рассмотрены зарубежные и отечественные рейтинговые модели оценки финансовой устойчивости современной банковской системы, указаны основные преимущества и недостатки существующих рейтинговых методик.

Annotation. The foreign and domestic rating valuation models financial stability of the modern banking system are the main advantages and disadvantages of the existing rating methods was considered.

Ключові слова: фінансова стійкість, банківська система, рейтингові методики, оцінки надійності, банк, рейтинги, модель.

В умовах ринкових відносин і незрілості фінансового ринку проблема фінансового оцінювання діяльності кредитних організацій стає все актуальнішою. З одного боку, банкам необхідно самостійно проводити внутрішній аналіз свого фінансового стану для виявлення прихованих резервів, а з другого боку, виникає необхідність зовнішнього оцінювання банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дасть змогу зробити банківську сферу прозорішою і передбачуванішою.

Вивчення проблеми рейтингової оцінки надійності банків широко розглянуто в працях сучасних економістів, серед яких можна виділити А. Стефанишину [1], Лисенко О. В. [2], І. Бабкіну [3] та ін. Проте існуючі методологічні та методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банку недостатньо структуровані та систематизовані, а кризові явища, які періодично виникають у банківській сфері, вимагають перегляду та порівняльного аналізу методик з метою розроблення напрямів оптимізації процесу оцінювання банківської надійності в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Метою дослідження є систематизація існуючих методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості банків в Україні та за кордоном для окреслення наукових основ оптимізації методики оцінки надійності банків з урахуванням динамічності глобального фінансового ринку.

Зарубіжні банки використовують рейтинги у своїй діяльності протягом багатьох десятиліть. Для українських банківських установ рейтинги є відносно новим інструментом, хоча на нинішній час вони вже активно використовуються у банківській практиці [3].

Спільним для національних та зарубіжних методик є те, що вони також здебільшого базуються на принципі визначення ймовірності банкрутства. У західній науковій літературі підходи до діагностики стану банківських установ визначено як "контрольні оцінки ризиків і системи раннього сповіщення". Такі методи поділяються на кілька категорій (таблиця) [4].

Таблиця

Методики оцінювання стійкості банківської системи

Тип системи	Назва системи	Країна	Наглядний орган
Наглядні банківські рейтингові системи	CAMELS	США	ФРС США та ін.
	PATROL	Італія	Банк Італії
	O.R.A.P.	Франція	Банківська комісія
	CAMELS	Україна	НБУ
Системи фінансових коефіцієнтів та групової однорідності	Individual Bank Monitoring Screens	США	ФРС США
	BAKIS	Німеччина	Федеральне відомство з нагляду за діяльністю кредитних установ
Системи комплексної оцінки банківського ризику	RATE	Великобританія	Управління фінансових послуг
	RAST	Нідерланди	Банк Нідерландів

Статистичні моделі	GMS	США	Федеральна корпорація
--------------------	-----	-----	-----------------------

			страхування депозитів
	SAABA	Франція	Банківська комісія

Однією з найвідоміших наглядових рейтингових систем є американська система CAMELS, що використовується американськими органами банківського регулювання та нагляду з 1978 року [1]. Методика дає змогу комплексно оцінювати фінансову стійкість банку, що визначається на основі даних, які надходять у контролюючий інститут – Федеральну резервну систему США.

Національний банк України оцінює фінансовий стан і стабільність банківської установи також за рейтинговою системою CAMELS, яка включає в себе компоненти адекватності капіталу (C), якості активів (A), якості менеджменту (M), рівню доходності операцій (E), рівню ліквідності (L), чутливості до ризиків (S) [5].

Параметри цієї системи оцінюються за п'ятибальною шкалою, "1" є найвищою оцінкою, а "5" – найнижчою. На підставі оцінок усіх параметрів за п'ятибальною шкалою складається рейтинг.

Головна перевага системи CAMELS у тому, що вона є стандартизованим методом оцінки банків, у якій рейтинги з кожного показника вказують керівництву банку напрямок необхідних дій щодо їх поліпшення; при цьому зведена оцінка відображає рівень потрібного втручання контролюючих органів.

До недоліків можна віднести те, що вона значною мірою заснована на експертних (суб'єктивних) оцінках, тому якість кінцевого результату багато в чому буде залежати від професіоналізму представників наглядових органів.

Банк Англії, наприклад, аналізує стан банківської системи та прогнозує фінансову стійкість за допомогою методик RATE (Risk Assessment, Tools of Supervision and Evaluation) та TRAM (Trigger Ratio Adjustment Mechanism). За цими методиками аналізуються не лише дані щодо діяльності банків та фінансових компаній, а й низка макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу, рівень заощаджень та інвестицій [1].

Дистанційний аналіз фінансової стійкості банків (система ORAP) і прогнозування ймовірності банкрутства банківських установ (система SAABA) є основою моніторингу фінансової системи Франції на державному рівні.

Банківська комісія Франції у 1997 році впровадила рейтингову систему ORAP (організація і зміцнення попереджувальних заходів), головна мета якої – виявлення існуючих проблем у банку на основі оцінки всіх компонентів ризиків, пов'язаних з його діяльністю. Система працює в рамках стандартизованого програмного комплексу на базі внутрішніх та зовнішніх джерел інформації з оцінкою 14 фінансових показників [2].

Статистична модель SAABA складається з трьох модулів. Перший – модуль кількісного аналізу, який досліджує кредитний портфель банку й обчислює ймовірність неповернення різних типів кредитів. Другий модуль передбачає дослідження фінансового стану власників акцій банку, у тому числі їх спроможність підтримувати банк у разі виникнення фінансових проблем. У рамках третього модуля на основі рейтингових даних, результатів перевірок на місцях і даних із ринків діагностують якість управління банку, стан внутрішнього аудиту і ліквідність. Використовуючи дані всіх трьох модулів, система здійснює синтетичний діагноз банку і дає йому оцінку надійності за п'ятибальною шкалою [1].

У 1993 році Банк Італії впровадив рейтингову систему PATROL, основними її компонентами є достатність капіталу (Patrimonio), прибутковість (Redditivita), кредитний ризик (Rischiosita), організація (Organizzazione) і ліквідність (Liquidita). Найважливішим є те, що система PATROL, окрім визначення поточного стану банківської системи, також імітує вплив таких зовнішніх шоків, як несподіваний відплив депозитів і зростання питомої ваги простроченої заборгованості [1].

Усі національні рейтингові системи мають певні спільні ознаки: основним інформаційним джерелом для проведення аналізу і побудови рейтингів є фінансова звітність банку; більшість рейтингових методик оцінюють комерційні банки з погляду їх надійності; як вхідні у них використовуються абсолютні показники, що характеризують масштаби банків, і відносні показники платоспроможності, ліквідності, прибутковості; у більшості методик підсумковий показник рейтингу розраховується як сума різних показників, які беруться з певними коефіцієнтами ваги [4].

Таким чином, кожна з аналізованих методик має певні переваги і недоліки, що дає підставу говорити про необхідність і можливість створення уніфікованої моделі рейтингової оцінки банків в Україні. Водночас слід враховувати, що необхідною передумовою формування такої рейтингової моделі є її відповідність національним показникам банківської діяльності, які враховують міжнародні вимоги, щоб мати можливість правильно визначити рейтинг банківської установи.

Наук. керівн. Колодізев О. М.

Література: 1. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2010. – № 11. – С. 62–66. 2. Лисенко О. В. Зовнішні системи оцінювання ризикованості банківської діяльності / О. В. Лисенко // Вісник ЖДТУ. – 2009. – № 1(47) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua. 3. Бабкіна І. Досвід зарубіжних країн щодо рейтингової оцінки діяльності банків / І. Бабкіна // Вісник НБУ. – 2010. – № 12. – С. 31–33. 4. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / О. М. Колодізев, О. В. Бойко, В. О. Дзеніс та ін. ; за заг. ред. к.е.н., доц. Колодізева О. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с. 5. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS, затверджене Постановою Правління НБУ № 171 від 08.05.2002 р., із змінами, внесеними 23.02.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.